

защите коллективных трудовых прав граждан Украины и достижению социального компромисса, мира между сторонами трудовых отношений в современных экономических условиях.

ЛИТЕРАТУРА

1. Закон України "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) // ВВР України. -1998. -№ 34. -Ст.227.
2. Бурак В. Поняття колективних трудових спорів // Бюлетень національної служби посередництва і примирення. -2002. -№ 4. -С.45-46.
3. Трудовое право России: Учебное пособие /Под ред. В.Н. Толкуновой. -М.: Юристъ, 1995.
4. Аكوпова Е.М., Еремина С.Н. Договоры о труде. -Ростов-на Дону: Феникс, 1995.
5. Скобелкин В.Н. Юридические гарантии трудовых прав рабочих и служащих. -М.: Юрид. лит., 1969.
6. Чанышева Г.И. Коллективные отношения в сфере труда: теоретические и практические проблемы правового регулирования: Дисс... докт. юрид. наук. -Одесса, 2001.
7. Киселев И.Я. Сравнительное и международное

трудовое право. -М.: Дело, 1999.

8. Джузеппе Касале. Врегулювання трудових конфліктів у країнах Центральної та Східної Європи /Міжнародне Бюро Праці, Бюро МБП для країн Центральної та Східної Європи. -Будапешт, 1998.
9. Большая Советская Энциклопедия. -Т.22. -М., 1953.
10. Ожегов С.И. Словарь русского языка. -М.: Сов. Энциклопедия, 1973.
11. Чанышева Г.И., Болотина Н.Б. Трудовое право Украины. -Х.: Одиссей, 2001.
12. Ярьсько А. Розгляд колективних трудових спорів (конфліктів) // Право України. -1998. -№ 8. -С.101-103.
13. Конституція України // ВВР України. -1996. -№ 30. -Ст.141.
14. Пилипенко П.Д. Проблеми теорії трудових правовідносин в умовах переходу України до ринкової економіки: Автореф. дис... докт. юрид. наук. -Харків, 2001.
15. Венедиктов В.С. Теоретические проблемы юридической ответственности в трудовом праве. -Харьков, 1996.

Поступила в редколлегию 23.11.2002

ЛАЗОР В.В. КОЛЕКТИВНІ ТРУДОВІ СУПЕРЕЧКИ І КОНФЛІКТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Стосовно до Закону України "Про порядок вирішення колективних трудових суперечок (конфліктів)" показана правова основа самостійності категорій «колективна трудова суперечка» і «конфлікт»; обґрунтована необхідність судового вирішення колективних трудових суперечок; запропоновано розглядати трудовий колектив суб'єктом трудового права, а моментом виникнення колективної трудової суперечки – активні дії зацікавленої сторони по захисту свого порушеного права.

LAZOR V.V. THE COLLECTIVE LABOR DISPUTES AND CONFLICTING: IDEALIZED ASPECT

With reference to the Ukraine Law "About the order of the sanction of the collective labor disputes (conflicting)" the legal basis of independence of categories "the collective labor dispute" and "conflicting" is rotund; the necessity of the judicial sanction of the collective labor disputes is justified; it is offered to esteem labor collective by the subject of the law labor, and moment of originating of the collective labor dispute - fissile operating of the party in interest on protection of the disturbed right.

УДК 396.2

К.Б. ЛЕВЧЕНКО, канд. філос. наук, доц.

Міжнародний жіночий правозахисний центр "Ла Страда-Україна"

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ "ЖІНОЧА" ТА "ГЕНДЕРНА" ПОЛІТИКА

З позицій традиційних форм та інтеграційних процесів провадження політики в області рівності статей проаналізована правомірність існування понять "жіночий" та "гендерний".

При дослідженні законодавчої та адміністративно-правової діяльності в галузі дотримання прав людини в Україні та прав жінок зокрема, важливими є питання розмежування понять та визначення відповідної термінології. У сучасному політико-

правовому дискурсі (як на рівні міжнародних організацій та документів, так і на національному рівні) використовуються такі поняття, як "жіноча політика", "політика стосовно жінок", "політика в інтересах жінок", "гендерна політика", "політика в інтересах жінок".

сах рівності”, “політика досягнення рівних прав та можливостей”; найчастіше вони об’єднуються під гаслом проведення “державної політики стосовно жінок”.

Поняття “жіноча політика” - на нашу думку, це найбільш широке поняття, яке нерідко замінює собою всі перелічені вище: це і політика щодо захисту жінок, і політика в інтересах жінок, і політика стосовно жінок, і, навіть, політика досягнення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків, і політика, активними суб’єктами якої є жінки. Вважаємо, що в певному контексті можна прийняти таке розширене тлумачення цього терміну. Але при розгляді питань щодо форм та методів управління у сфері розвитку державної політики стосовно жінок і, заходів з досягнення цілей, важливо чітко уявляти зміст кожного конкретного поняття, яке використовується.

“Політика стосовно жінок” - це правові, політичні, економічні, соціальні заходи та дії, які спрямовані на жінок як соціально-демографічну групу у суспільстві. Це поняття часто ототожнюється з “політикою стосовно сім’ї та жінок”, тому вважаємо передчасним ототожнювати цей термін з “політикою дотримання прав жінок”. Питання інтересів жінок, при цьому, є певною мірою проблематичним, оскільки часто залишається незрозумілим, з чіх позицій вони формулюються - жінок, держави, чоловіків тощо. Як відомо, в залежності від базових методологічних та політичних підходів, кінцеве формулювання (і навіть оформлення) означених інтересів виглядає по-різному. Найчастіше політика, виражена в термінах “стосовно жінок”, пов’язана з певними заходами щодо захисту материнства, надання відпусток та пільг. Це поняття відповідає традиційному (патріархатному) погляду на соціальні ролі та призначення жінки у суспільстві. У певних ситуаціях воно може розглядатися як синонім поняття “політика в інтересах жінок”, коли маємо на меті встановлення рівноправності з чоловіками та ліквідацію всіх форм дискримінації за ознакою статі у суспільстві. Можна стверджувати, що в сучасному українському контексті ці поняття є синонімічними. Слід зазначити, що на початку 90-х років, відразу після становлення незалежної української держави, такий термін, як “політика в інтересах жінок”, чи “політика стосовно жінок” взагалі не використовувався, відокремлено від “політика в інтересах сім’ї та дітей”. Велику роль у розмежуванні термінів, а, відповідно, і в їх змістовному наповненні, відіграла Четверта Всесвітня конференція ООН зі становища жінок (1995), в якій взяла участь українська делегація.

“Політика в інтересах жінок” - поняття, яке можна зустріти в різноманітних міжнародних документах, зокрема тих, які прийняті на рівні Ради Європи. Таким поняттям характеризувались дії урядів части-

ни європейських країн у 70-80 роках 20 століття, які були спрямовані на подолання дискримінації жінок у сфері політики, на ринку праці, і використовували найчастіше принцип “позитивної дискримінації” жінок для досягнення ними рівності з чоловіками. Саме останнє і можна виділити в якості основної мети “політики в інтересах жінок”.

“Політика в інтересах рівності” історично та ідеологічно наслідує “політику в інтересах жінок”. Розуміння зміни пріоритетів у політико-правовій сфері, яке знайшло відображення і в дискурсі, приходиться на закордон, здебільшого на рівні міжнародних організацій на початок 90-х років, коли абсолютно стало зрозумілим те, що неможливо проводити політику в інтересах однієї статі, не враховуючи при цьому інтересів та не змінюючи становища іншої статі. В Україні ці процеси запізнилися майже на десять років.

Тоді ж з’являється розуміння того, що не все так добре у становищі чоловіків, які протягом століть займали домінуючі порівняно з жінками позиції у всіх сферах людського буття. Від ситуації, коли пріоритетом було відтворення речей, а не відтворення людей, потерпали не тільки жінки, але й чоловіки, що знаходить прояв у меншій тривалості життя чоловіків (обумовленої не тільки біологічними, але й соціальними факторами, чоловічому алкоголізмі, більшій кількості суїцидів, тощо).

“Політика досягнення рівних прав та можливостей” - це поняття може розглядатися подвійно: як синонім поняття “політика в інтересах рівності” і як її складова частина. Але, на відміну від поняття “політика в інтересах рівності”, увага більше акцентується на правовому та політичному, ніж соціокультурному компоненті.

Співвідношення понять “політика в інтересах жінок” та “політика рівності статей” протягом останніх років викликає жваві наукові та політичні дискусії. Їх предметом є також питання про можливі та бажані межі такої політики, а також, яким чином вона може бути здійснена державою на центральному та місцевому рівнях. Якщо їх узагальнити, то можна зробити наступні висновки.

Історико-правовий аналіз показує, що “політика в інтересах рівності” з’являється набагато пізніше, ніж “політика в інтересах жінок”. При цьому, не можна сказати, що один напрямок політики відкидає інший, так само, як не можна стверджувати про протилежність їх цілей. І це принципове положення, яке знаходить відображення в міжнародних документах. Так, відповідно до рекомендацій Ради Європи, “інтеграція гендерної перспективи не може замінити собою або зробити непотрібними розробку конкретної політики в області рівності і створення відповідних механізмів... У такому випадку потрібно говорити про два різні стратегічні напрямки, які орієн-

туються на досягнення спільної мети, тобто забезпечення рівності статей, які повинні доповнювати одна одну... Основна різниця між інтеграцією і здійсненням конкретної політики забезпечення рівності статей полягає в учасниках та у виборі напрямків діяльності. Відправною точкою "традиційних" форм політики в області рівності є конкретна проблема, яка виникає у результаті нерівності статей... Відправною точкою для інтеграції є вже існуюча політика. У цьому випадку політичний процес реорганізується з тим, щоб гендерна перспектива враховувалася учасниками цього процесу, і щоб забезпечувалося досягнення мети, тобто рівності статей" [1, с.16]. Але ці високі вимоги дуже важко втілити в практичне життя.

Тобто, іншими словами, "традиційні" форми впровадження політики в області рівності спрямовані на вирішення певних візуалізованих проблем, таких, наприклад, як насильство стосовно жінок, недостатня представленість жінок в органах влади вищих рівнів, різниця в оплаті праці між чоловіками та жінками тощо. "Традиційність" форм ведення політики полягає в тому, що для вирішення або приближення до поставлених цілей використовуються вже існуючі заходи - проведення навчальних семінарів для фахівців, тренінгів з жіночого лідерства, прийняття законів по попередженню насильства, тощо. Як зазначається в рекомендаціях Ради Європи, такі заходи включають заохочення прийняття законодавства щодо рівності можливостей і антидискримінаційних законів; спостереження за здійсненням подібних законів; проведення досліджень; організацію підготовки фахівців з питань рівності і гендерних аспектів; здійснення конкретних проектів, які спрямовані на рішення основних проблем жінок. Існуючі форми та методи мають нове змістовне наповнення, не реорганізуючи при цьому самого політичного процесу.

Інтеграційні процеси включення гендерного компоненту вимагають змін не тільки змісту заходів, але й формування та використання нових видів та каналів впливу, щоб їх механізми були каталізатором інтеграції гендерної проблематики і її урахування в системі управління в цілому. Для цього необхідно відмовитися від захисту виключно жінок і розглядати проблеми обох статей; відмовитися від проведення тільки конкретних заходів і перейти до спільних дій в нових областях; перейти від розробки правил та норм до врахування реального досвіду чоловіків та жінок, а також до аналізу наслідків заходів і рішень на їх повсякденне життя.

Свій внесок в дослідження та розуміння цієї проблеми внесли і українські вчені (Бандурка О.М., Довженко В.І., Буроменський М.І., Мельник Т.М., Кобилянська Л.С., Балакірева О.М., Яременко О.О.), аналізуючи не тільки міжнародні документи, але й

досвід їх втілення в різних країнах світу та можливості використання та вдосконалення в Україні.

Аналіз концептуальних документів жіночої політики в Україні (наприклад, Декларації про загальні засади державної політики України стосовно сім'ї та жінок [2], проекту Концепції поліпшення становища жінок) дозволяє зробити висновок про те, що будуючись в цілому на ідеологічних засадах "політики стосовно жінок" (і навіть "політики в інтересах жінок") вони, в той же час, містять в собі гендерний компонент, методологічні засади для формування "політики в інтересах рівності". Така подвійна орієнтація концептуальних документів, на перший погляд, може виявитися суперечливою. Але, на нашу думку, вона демонструє сталий розвиток уявлень про основи та мету політики у цій сфері, які відображають загальний міжнародний рух у цьому напрямку. Таким чином, у названих документах проголошуються більш широкі цілі та завдання, а також зміст політики, ніж вони закріплюються самою назвою.

Надбанням міжнародного та вітчизняного правового, філософського, літературного та взагалі, соціально-політичного дискурсу останнього десятиліття стало поняття "гендерний", яке використовується в різноманітних варіаціях - гендерна нерівність, гендерні стереотипи, гендерні конфлікти, гендерна освіта, гендерне виховання, гендерні протиріччя, гендерні дослідження, гендерна теорія, гендерна політика. Сам по собі термін "гендер", як відомо, означає "соціальна стать", відповідно прикметник "гендерний" тлумачиться, як "розглянутий з позицій особливостей соціального становища статей у суспільстві". Цей термін стало увійшов у наукову та політичну лексику, менше - в правову, проаналізований вченими - представниками різних дисциплін. Активне його використання в різноманітних контекстах робить актуальним розгляд цього терміну відносно до поняття "політика". Що ж таке гендерна політика? Чи має взагалі такий термін право на існування? На друге питання простіше відповісти, ніж на перше, оскільки існування самого поняття "гендерна політика" є вже свідченням його легітимності. Ми вважаємо, що "гендерна політика" - це більш широке поняття, ніж "політика в інтересах рівності" статей. Гендерна політика - це такий же конкретно-історичний феномен, як і інші соціальні феномени, і розглядати його потрібно саме в такому контексті. Сам по собі термін "гендерна політика" може використовуватися двома шляхами - як ідеологічно навантажений та як ідеологічно нейтральний. У першому випадку "гендерна політика" вже припускає свідоме врахування інтересів статей при прийнятті чи проведенні того чи іншого рішення, навіть позитивне навантаження, як і "політика в інтересах рівності".

Другий можливий шлях використання цього поняття є, на нашу думку, ідеологічно нейтральним, і означає вплив певних політичних дій на становище представників чоловічої та жіночої статі. Саме в такому контексті можна говорити про гендерну політику, наприклад, у Римській імперії, або у вікторіанській Англії 19 століття, як про різні рішення та їх наслідки для представників різної статі. Припускаючи саме таке визначення, можна сміливо заявляти, що політика завжди була гендерною, оскільки рішення та заходи, які приймалися або здійснювалися, мали різний вплив на представників різних статей, навіть коли мова не йшла про їх особливості. Тому у нас досить критичним є ставлення до "безгендерності" як юридичної та політичної позиції. Ідея "безгендерності" була запропонована С.М. Окін, яка вважає, що справедливе майбутнє суспільство - це суспільство без гендера, яке в далекому майбутньому забезпечить "кращий контекст для розвитку людських здібностей та досягнення соціальної справедливості" [3, с.910].

Підтвердження своїм висновкам ми знаходимо в роботах різних авторів, зокрема М. Малишевої, яка вважає, що основний зміст сучасної гендерної політики складають "дії правлячих чоловічих еліт, які закріплюють їх владні позиції і контроль за розподілом людських та матеріальних ресурсів". Вона вважає, що гендерна політика не може бути зведеною лише до вторинного статусу жінки на ринку праці або нерівноправного становища в родині. Широке трактування гендерної політики означає, що "немає нічого в житті соціуму, що не могло б бути оціненим крізь призму становища людей різної статі" [4, с.7]. Дослідниця виділяє три основні канали проведення такої політики: перший (і основний) утворюється найвищими посадовими особами, другий - диференційовані умови найму та використання робочої сили на ринку праці, і третій - сім'я, яка відтворює гендерні стереотипи відповідно до традиційних соціальних ролей в суспільстві.

Іншими словами, ми хочемо застерегти, що "гендерна політика" не є синонімом терміну "політика в інтересах рівності жінок та чоловіків" - може бути різним, в залежності від ідеологічних та політичних цілей, які переслідують свідомо чи несвідомо суб'єкти цієї політики. Ми не випадково говоримо "несвідомо", тому що є всі підстави для того, щоб говорити про "несвідому гендерну полі-

тику" до часів виникнення так званого "жіночого питання", коли відкрито постала проблема прав жінок, перш за все, політичних та на освіту.

Тому використання сьогодні у політичному дискурсі терміну "гендерна політика" в якості пріоритету демократичних перетворень не є, на нашу думку, коректним, без чіткого визначення його змісту. Говорячи "гендерна політика", потрібно робити пояснення щодо її ідеологічних орієнтирів та змісту. Тільки тоді, коли вона спрямована на ліквідацію дискримінації за ознакою статі у суспільстві, можна вважати її орієнтиром для демократичного розвитку, "політикою в інтересах рівності". Відразу підкреслюємо, що в межах цієї статті ці поняття розглядаються як синоніми.

На жаль, у суспільстві спостерігається не просто ототожнення двох підходів до визначення поняття "гендерна політика", та "гендерний" взагалі, але й змішування всіх перелічених та проаналізованих вище визначень під парасолькою "жіночої політики" як "гендерної політики". Така ситуація, пов'язана, на нашу думку, з розквітом певного романтизму та ейфорії по відношенню до гендерної теорії, гендерного підходу, гендерних досліджень та гендерної політики (а, точніше, всього того, що має в своєму складі прикметник "гендерний") як до нових напрямків політико-правового знання, суспільного руху та соціальної практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Gender mainstreaming: conceptual framework, methodology and presentation of good practices – final report of the Group of Specialists on Mainstreaming. - Strasbourg, Council of Europe. -1998. -56 p.
2. Постанова Верховної Ради України "Декларація про загальні засади державної політики України стосовно сім'ї та жінок" від 5.03.1999 р., № 475-ХІУ.
3. *Цит. по:* Лиз Фогель. По ту сторону равенства: некоторые феминистские вопросы. Введение в гендерные исследования. Ч.2. Хрестоматия. - Харьков-СПб., 2001.
4. Мальшева М. Современный патриархат. -М., -2001. -352 с.

Надійшла до редколегії 05.12.2002

ЛЕВЧЕНКО Е.Б. К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ПОНЯТИЙ "ЖЕНСКАЯ" И "ГЕНДЕРНАЯ" ПОЛИТИКА

С позиций традиционных форм и интеграционных процессов проведения политики в области равенства полов проанализирована правомерность существования понятий "женский" и "гендерный".

LEVCHENKO E.B. TO DEFINITION OF CONCEPTS «FEMALE» AND «GENDER» POLICY

From stands of the conventional forms and integration processes of an implementation of a policy in the field of equaling of the articles the parsed lawfulness of existence of concepts «female» and «gender».